

XII. MAGYAR FÖLDRAJZI KONFERENCIA

A FÖLDRAJZTUDOMÁNY VÁLASZAI A KOMPLEX KÖRNYEZETI ÉS TÁRSADALMI KIHÍVÁSOKRA

MIGRÁCIÓ ÉS TÁRSADALMI FENNTARTHATÓSÁG

Az orosz–ukrán háború kárpátaljai magyar közösségre gyakorolt társadalmi hatásai – *Kohut-Ferki Julianna, Kovály Katalin, Erőss Ágnes*

A Kárpátaljáról Magyarországra átköltözők migrációs mintázatai és lakóhely-választási preferenciái az orosz–ukrán háború kitörését követően – *Kovály Katalin, Erőss Ágnes, Kohut-Ferki Julianna, Tátrai Patrik*

A háború okozta változások vizsgálata Kárpátalja településein – *Gergely Lívia, Vasvári Mária*

Fazekak és sorompók: A félelem és gondoskodás terei Pamplona Altában – *Fiáth Titanilla*

Az „idegenek”, mint a nagyvárosok társadalmi fenntarthatóságának kihívásai: a külföldiek lakóhelyi szegregációja Budapesten – *Szabó Balázs, Kovács Zoltán*

AZ OROSZ–UKRÁN HÁBORÚ KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÖSSÉGRE GYAKOROLT TÁRSADALMI HATÁSAI

Kohut-Ferki Julianna¹, Kovály Katalin^{1,2}, Erőss Ágnes³

¹HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet

²II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

³University of Bozen-Bolzano

Noha Ukrajna legnyugatibb megyéjét, Kárpátalját az orosz-ukrán háború 2022 februári kitörése óta közvetlen harci cselekmények nem érintették, a régió társadalmi és gazdasági szerkezete gyökeresen átalakult. Az elvándorlás következtében a magyar kisebbség száma érezhetően megfogytakozott, miközben a megyében több százezer belső menekült telepedett le.

Empirikus kutatásunk a Kárpátalján maradt magyar közösség aktuális helyzetét 64 félig strukturált interjúra és terepkutatásra alapozva vizsgálta 2023 és 2025 között olyan kárpátaljai településeken, amelyek jól reprezentálják a kárpátaljai magyarok települési viszonyait (falu-város, illetve tömb-szóróvány). A kutatás során interjúkat készítettünk a kárpátaljai magyar közösséghez tartozó helyi vezetőkkal és véleményformálókkal, a migrációban érintett családok tagjaival és olyanokkal is, akik a szülőföldön maradás mellett döntöttek. Mintánkba kerültek továbbá a helyi ukrán anyanyelvű lakosok és a belső menekültek is.

Előadásunkban először bemutatjuk a térségben végbement jelentősebb társadalmi és demográfiai változásokat, ezt követően pedig arra keressük a választ, milyen tényezők és motivációk mentén döntöttek a kárpátaljai közösség tagjai a szülőföldön maradás mellett, továbbá a háborús helyzetre milyen megküzdési és adaptációs stratégiákat alakítottak ki. Eredményeink rávilágítanak arra, hogy noha a kárpátaljai magyarok lélekszámát a korábbi évtizedekben is jelentősen csökkentette a migráció, 2022 után a kivándorlás intenzitása és természete is átalakult, ami új kihívások elé állítja azokat, akik Kárpátalján maradtak. Kutatásunk alapján megállapítható, hogy kárpátaljai kontextusban kevésbé az egyéni, inkább a családi szintű boldogulási stratégiák a meghatározók, amelyek gyorsan és rugalmasan alkalmazkodnak a háború következtében megváltozott társadalmi-gazdasági környezethez.

A KÁRPÁTALJÁRÓL MAGYARORSZÁGRA ÁTKÖLTÖZŐK MIGRÁCIÓS MINTÁZATAI ÉS LAKÓHELY-VÁLASZTÁSI PREFERENCIÁI AZ OROSZ–UKRÁN HÁBORÚ KITÖRÉSÉT KÖVETŐEN

Kovály Katalin^{1,2}, Erőss Ágnes³, Kohut-Ferki Julianna¹, Tátrai Patrik¹

¹HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet

²II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

³University of Bozen-Bolzano

A 2022 februárjában kirobbant orosz-ukrán háború következtében a kárpátaljaiak nagy számban hagyták el szülőföldjüket. A korábbi ukrainai válságidőszakokhoz hasonlóan sok kárpátaljai magyar számára Magyarország volt az ideiglenes vagy tartós áttelepedés elsődleges célpontja, kiemelten Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye.

Az előadás célja, hogy empirikus vizsgálatunk eredményeire támaszkodva (1) bemutassuk az Ukrainából Magyarországra irányuló migráció főbb jellemzőit és dinamikáját a teljeskörű orosz katonai inváziót követően; (2) feltárjuk a Magyarországra áttelepült kárpátaljai magyarok fő motivációit; (3) megvizsgáljuk ezen mobilitási folyamatok térbeli jellemzőit, különös tekintettel a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe áttelepültek lakóhely-választási preferenciáira.

Kutatásunk vegyes módszertannal készült: részletesen elemeztük a magyarországi bevándorlási statisztikákat, valamint 2022 és 2024 között kvalitatív terepmunkát végeztünk Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében. Ezek alapján megállapítható, hogy 2022 februárja után a korábbi migrációs mintázatok jelentősen átalakultak mind az áttelepülés volumenét, mind a migrációban résztvevők körét és mobilitási jellemzőit illetően. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy ezen új jelenségek is csak a kárpátaljaiak 2014 és 2022 közötti mobilitási mintázatainak kontextusában érthetők meg. Az áttelepülők térbeli elhelyezkedése továbbra is meglehetősen jól körülhatárolható: harmaduk Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyét választja. Különösen magas a koncentrációjuk a határ menti, viszonylag olcsó ingatlanokat kínáló rurális térségben, közel az áttelepülők kibocsátó térségéhez. Mindez lehetőséget teremt – elsősorban az idősek és a nők számára – a korábban is jellemző cirkulációra, az időszakos mobilitási formák fenntartására.

A HÁBORÚ OKOZTA VÁLTOZÁSOK VIZSGÁLATA KÁRPÁTALJA TELEPÜLÉSEIN

Gergely Livia^{1,2}, Vasvári Mária²

¹II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földrajz és Turizmus Tanszék

²Debreceni Egyetem, Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék

Háború – már a szó önmagában negatív jelentéstartalommal rendelkezik, anélkül, hogy mélyebben vizsgálná, milyen tényezők jelennek meg háttérében. A történelem során a Föld országában számos olyan esetről tudunk, amikor valamilyen belviszály, nemzetközi konfliktus hadi cselekményeket hívott életre. A háborúk ma sem csillapodnak, új helyszíneken realizálódnak, megváltoztatva annak teljes miliójét. Ezen konfliktusok rengeteg negatív hatással bírnak egy ország gazdaságára, társadalmára nézve. A hadi események miatt átalakulnak a prioritások; hirtelen nem a gazdasági gyarapodás válik fontossá, hanem az emberi élet, a túlélés kerül fókuszba.

Ha vizsgálat alá vesszünk akár csak egy kis települést is, már annak feltárása során jelentős módosulásokat tapasztalhatunk. Kutatásunk pont ezt a módszert alkalmazza: kis mintaterület által próbál rávilágítani hatalmas változásokra. Szeretnénk bemutatni, hogy a háború hatásai miként jelennek meg egy csekély lélekszámú önkormányzat mindennapjaiban, figyelembe véve a gazdasági mutatókat, demográfiai változásokat. A legbiztosabb képet egy empirikus kutatás adhatja: bezárt vállalatok, elnéptelenedő falvak, gazdátlan mezőgazdasági területek, működésképtelen idegenforgalom, sérült infrastruktúra.

Vizsgálati területünk: Kárpátalja települései, amelyek bár fizikálisan messze esnek a kelet-ukrajnai frontvonalaktól, ennek ellenére ezeken a területeken is jól érzékelhető a háború degradáló hatása. Az önkormányzatok által szolgáltatott adatok, kérdőíves felmérés, valamint foto-dokumentáció segítségével szeretnénk a fennálló állapotokat bemutatni.

Kutatásunk eredményei szélsőséges viszonyokat prezentálnak. A legtöbb településnél a lakosság nagyarányú elvándorlása jellemző, melynek hatására változások álltak be humán erőforrás kapcsán. Ennek következtében módosulások észlelhetők a gazdaság termelő szektorában, valamint a szolgáltató szférában, ezen belül az idegenforgalomban is keresleti, kínálati oldalon egyaránt.

A háború következményei túlmutatnak a frontvonalakon: a gazdasági visszaeséstől kezdve a társadalmi változásokon át a turizmus megszűnéséig minden terület érintett. A hadi események következményei nem csak széleskörűek, ami a szektorális elterjedtségüket illeti, hanem időtartamukat tekintve is jelentős hatással bírnak, így hosszú távon képesek meghatározni adott település jelenét, jövőjét valamint rezilienciáját is egyaránt.

FAZEKAK ÉS SOROMPÓK: A FÉLELEM ÉS GONDOSKODÁS TEREI PAMPLONA ALTÁBAN

Fiáth Titanilla

*Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociálpszichológia
Tanszék*

2023 januárjában és februárjában, illetve júniustól szeptemberig végeztem önkéntes klinikai pszichológusi tevékenységet és – kulturális antropológusként – egyidejűleg résztvevő megfigyelést (kvalitatív kutatómunkát) Lima egyik peremkerületében, Pamplona Altában. Előadásomban azt vizsgálom, hogyan termelődik a tér „alulról” (Lefebvre), a hivatalos urbanisztikai rendtől függetlenül a túlélés, illetve a közösségi gondoskodás gyakorlatain keresztül.

Pamplona Alta tere nem csupán fizikai, hanem egzisztenciális kihívásokkal teli környezet is: jogilag többnyire rendezetlen, bizonytalan lakhatás, instabil jövedelmek és várospolitikai láthatatlanság jellemzi. A lakók saját kezűleg emelt épületei, lépcsői és kerítései az informális urbanizáció logikáját követik. Az utcák saját sorompókkal történő lezárása – a helyi hatalom tiltása ellenére – nemcsak a fizikai védelem, hanem a kollektív biztonságérzet és a térbeli kontroll megteremtésének eszköze is (Low, 1996). Az informális gyakorlatokon kívül fontos kitérni a Muro de la Vergüenza-ra, a Pamplona Altát a szomszédos elitnegyedről (La Molina) elválasztó falra is, amely a térbeli kirekesztés és a morális határárképzés erőszakos formája (Caldeira, 2000).

Mindezzel párhuzamosan ugyanakkor a járványidőszakban újjáéledő olla común (közös főzés) és a pollada (adománygyűjtő közösségi étkezés) szokásai olyan rituális túlélési tereket teremtettek a negyedben, amelyek a lokális erőforrásokat mozgósítva új kapcsolatokat és térbeli viszonyrendszereket hoztak létre. Az általam meglátogatott események nem csupán a fizikai túlélést szolgálták, hanem a közösségi identitás és szolidaritás térbeli megjelenési formáivá is váltak.

Előadásom összességében arra a kérdésre keres választ, hogy miként válik a közösségi cselekvés a tér formálásának olyan aktusává egy perui barrio-ban, amely alternatív rendeket, viszonyokat és határokat képes létrehozni az intézményi logikákkal szemben.

AZ „IDEGENEK”, MINT A NAGYVÁROSOK TÁRSADALMI FENNTARTHATÓSÁGÁNAK KIHÍVÁSAI: A KÜLFÖLDIEK LAKÓHELYI SZEGREGÁCIÓJA BUDAPESTEN

Szabó Balázs¹, Kovács Zoltán^{1,2}

¹HUN-REN CSFK

²SZTE Társadalomföldrajz Tanszék

Budapest népessége – más posztszocialista nagyvároshoz hasonlóan – nyelvi-kulturális szempontból viszonylag homogén volt a rendszerváltozást követően. A külföldiek aránya (3%) az ezredfordulón még messze elmaradt a nyugati fővárosokra jellemző, gyakran egyharmados aránytól. A helyzet az Európai Unióhoz történő csatlakozás után kezdett gyökeresen megváltozni, és 2022-ben már közel 100 ezer külföldi élt a magyar fővárosban a népszámlálás tanúsága szerint.

A globalizálódó világ nagyvárosaira napjainkban jellemző nemcsak a külföldiek egyre nagyobb aránya, de növekvő sokszínűsége is. Ha megkésve és lassabb ütemben is, de a jelek szerint ezt az utat járják be a kelet-közép-európai posztszocialista nagyvárosok. A nyugat-európai nagyvárosokban az „idegenek” térbeli elkülönülése régóta foglalkoztatja a városföldrajz kutatóit, miközben Budapesten és más térségbeli nagyvárosban alig találunk erre példát. Ezért hiánypótló jelleggel, az előadás a 2022. évi népszámlálás adatai alapján a külföldi állampolgárok lakóhelyi szegregációját mutatja be Budapesten.

A vizsgálat során a külföldiek több csoportját határoztuk meg, etnikai-kulturális és jövedelmi alapon. Külön csoportot képeznek a szomszédos országokból érkező (feltehetően jórészt magyar nemzetiségű) külföldi állampolgárok, valamint a népszámlálás idején nagy számban jelen lévő ukrán menekültek. A népszámlálási adatok segítségével teszteljük azt az előzetes hipotézisünket, hogy a gazdagabb országokból érkező külföldiek főként a lakáspiaci szempontból drágább, a szegényebbekből érkezők az olcsóbb negyedekbe költöznek. Az előadásban azt is vizsgáljuk, hogy az egyes csoportok egymáshoz képest térben hogyan szegregálódnak, ill. a város mely részein alakultak ki erősen kevert, multikulturális negyedek.